

PRESSEMEDDELELSE

Fortidens køleskab genopført på Gammel Estrup

Gammel Estrup har netop åbnet et såkaldt 'Ishus' fra sidste halvdel af 1800-tallet. Det lille stråttækte bindingsværkshus fungerede i flere årtier som herregårdens køleskab og rummede enorme mængder is til køling af mejeriprodukter og andre madvarer.

Fra 1870'erne blev de tidligere iskældre og isgruber på herregårdene erstattet af isopbevaringshuse. Opfindelsen af disse ishuse gjorde, at man kunne få friske mejerivarer og fersk kød på bordet i herregårdens store husholdning:

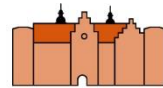
"Ishusene vandt udbredelse i takt med, at de fleste store landbrug og herregårde overgik til produktion af mejerivarer. Fra ishuset hentede man is til Herregårdskøkkenets isskab, hvor man kunne benytte den til nødkøling af madvarer. Derudover blev megen af isen bragt til avlsgården, hvor mejeriprodukterne skulle på køl. Inde i selve ishuset havde man mulighed for at hænge det kød, der skulle spises ferskt. For eksempel kunne vildtet fra de store jagter hænge køligt her, indtil det skulle tilberedes i herregårdskøkkenet", fortæller museumsformidler ved Gammel Estrup – Herregårdsmuseet, Helle Ingerslev Kristensen, som har været tovholder på opførelsen af ishuset.

Mange af de små ishuse blev stående som en del af de store godskomplekser langt op i 1900-tallet. Ofte blev de kølige huse anvendt til opbevaring af grøntsager og frugt fra herregårdshaverne eller til ophængning af vildt. På få herregårde fortsatte traditionen med at ise helt op i 1950'erne, hvor isskabe stadig indgik i herregårdenes husholdning, før køleskabe og fryserne endeligt gjorde ishuse overflødige.

Ishuset på Gammel Estrup

Ishuset på Gammel Estrup stammer oprindeligt fra herregården Skaføgård og kan rumme 20.000 kg is og sammenpresset sne. Isen skulle placeres i huset via en lem i taget, og blev holdt kold via sindrige isoleringssystemer:

"Huset er opført med håndhugget fyrretømmer, udmurede tavl og tækket med stråtag, som er bundet med kokosgarn. Det er udfærdiget med en dobbeltkonstruktion, hvor der på indvendig side er monteret en bræddevæg. I hulrummet i væggene påfyldte man forskelligt

GAMMEL ESTRUP
HERREGÅRDSMUSEET
THE MANOR MUSEUM

Randersvej 2
8963 Auning
Danmark

T +45 8648 3001
F + 45 8648 3181
post@gammelestrup.dk
www.gammelestrup.dk

27 maj 17
HIK/me

isolerende materiale som avner, risskaller, tørvesmulder, halm og fjer, og isoleringen var faktisk ret god. Efter en kold sommer kunne der sagtens være is tilbage i huset i slutningen af august og først i september”, forklarer Helle Ingerslev Kristensen

Isen kom fra søer og damme i området omkring herregården, men i milde vintre, hvor der ikke kunne skaffes nok is fra lokalområdet, kunne det være nødvendigt at få sejlet isen ned fra Norge, som havde en lukrativ is-eksport i 1800-tallet.

Arbejdet med iset

Arbejdet med isen foregik på få dage på den koldeste tid af året, og udskæring, knusning og transportering af is beskæftigede en stor del af herregårdens tjenestefolk. Isen blev for det meste hentet i voldgraven eller søer tæt ved herregården:

”Man skar lange blokke af is med save, der i den ene ende havde et håndtag og i den anden ende havde et tungt lod. Efter selve opskæringen blev stykkerne delt på tværs og transporteret i land – ofte med brug af slæder trukket af heste. Isningsarbejdet blev fordelt mellem herregårdens tyende. Det var ofte gamle husmænd, som var eksperter i at hugge hul og skære gode stykker af isen, det var så avlsgårdens karle og landvæsenselever, som kørte isen hjem, og ved ishuset overtog en gruppe af yngre, stærke husmænd arbejdet. De læssede isen på en bred sliske, der førte op til husets lem, mindre stykker blev læsset med roegrebe og de helt små med træskovle. Det var hårdt arbejde, og isen kunne nemt glide til den forkerte side, når det kom farende ned af slisken. Hvis en karl eller elev havde været næsvis overfor forvalteren, var han selvskeven til opgaven med at lempe isen på plads inde i huset, - en bestilling som nemt kunne give blå og gule mærker på arme og ben”, siger Helle Ingerslev Kristensen.

Det var efterfølgende havemanden eller husjomfruens arbejde at kravle op ad den udvendige stige – og ned ad den indvendige – og hente isen ud af taglemmen i store spande, når isen skulle bruges på avlsgården eller i Herregårdskøkkenet.

Ishuset kan ses året rundt på Gammel Estrup. Opførelsen af huset er støttet af Augustinus Fonden, ELRO Fonden, 15. Juni Fonden, Henny og Johan Richters Fond, Pinstrup Mosebrug og Skibsreder Carsten Brebøls almennyttige Fond.

For yderligere information kontakt museumsformidler Helle Ingerslev Kristensen på T 8648 3001 / hik@gammelestrup.dk eller museumsdirektør Britta Andersen på T 3146 3001 / ba@gammelestrup.dk.

De bedste hilsner fra

Gammel Estrup – Herregårdsmuseet

Formand for ELRO Fonden, Steen Thomsen, klipper snoren ved indvielsen af Ishuset på Gammel Estrup 14. maj. Foto: Jørgen Vest

Ishuset på Gammel Estrup kan rumme op til 20.000 kg is. Huset er godt isoleret og efter en kold sommer kunne der stadig være is i huset i september måned. Den eneste adgang til huset er en lem i taget, hvor isblokke blev slisket ind og herregårdens tjenestefolk efterfølgende kunne hente isen ud, når den skulle bruges til avlsgårdens mejeriproduktion eller Herregårdskøkkenets madlavning. Foto: Jørgen Vest.

I slutningen af 1800-tallet opstod der såkaldte ishuse på de danske herregårde. Husene rummede store mængder is, som blandt andet skulle bruges til mejeridriften, som vandt indpas i perioden. Her ses en overrislingskøler til køling af mejeriprodukter. Illustration: Gammel Estrup - Herregårdsmuseet

Fakta om Gammel Estrup - Herregårdsmuseet

- Efter mere end 600 år i samme families eje blev herregården i 1926 solgt, og Gammel Estrup - Jyllands Herregårdsmuseum blev oprettet i Gammel Estrups hovedbygning i 1930. Museet hedder i dag Gammel Estrup - Herregårdsmuseet og er en selvejende institution.
- Museets opgave er at bevare herregårdshovedbygningen på Gammel Estrup med dens oprindelige udsmykning gennem tiderne og anvende en passende del af den til en samling, der viser herregårdskulturen, især i Jylland, i størst muligt omfang ved Gammel Estrups eget gamle inventar. Museet kan perspektivere sit ansvarsområde nationalt og internationalt. Denne samling skal være tilgængelig for offentligheden og til rådighed for forskningen.
- Gammel Estrup – Herregårdsmuseet beskæftiger sig i det daglige med de danske herregårde og alt hvad dertil hører af indretningskultur, malerkunst, møbler, herskab og tjenestefolk, iskældre, alléer, skove, marker og kulturlandskab mm.
- Gammel Estrup er hjemsted for Dansk Center for Herregårdsforskning, som drives i et samarbejde mellem Gammel Estrup – Herregårdsmuseet, Aarhus Universitet, Nationalmuseet og Arkitektskolen Aarhus.
- Museets største formidlingssatsninger er 1700-talsdage i juni måned og juleaktiviteter i forbindelse med udstillingen *Jul for herskab og tjenestefolk*.
- Gennemsnitligt er besøgstallet på knap 100.000 om året, heraf ca. 5.000 fra udlandet. Der er åbent hele året bortset fra 24. december-31. januar samt mandage i vinterperioden.
- Gammel Estrup – Herregårdsmuseets Netværk blev stiftet i 2006 og har ca. 150 medlemmer, der yder en frivillig indsats i forbindelse med museets mange, årlige formidlingsaktiviteter.
- Personalet består af 15-20 personer, der har deres daglige gang på museet, heraf er 4 faguddannede akademikere fordelt på 1 direktør, 2 museumsinspektører og 1 faglig sekretær på Dansk Center for Herregårdsforskning. Museumsdirektør Britta Andersen har ansvaret for den daglige ledelse.
- For mere information tjek www.gammelestrup.dk, www.facebook.com/gammelestrup, www.instagram.dk/gammelestrup eller kontakt museet på T 8648 3001 eller post@gammelestrup.dk.